

Kacziba Péter:

A ciprusi földgázkinccs szerepe a Kelet-Mediterráneum geopolitikai áttrendeződésében

A tanulmány regionális perspektívából közelítve kísérli meg bemutatni a nemrégiben Ciprus környékén feltárt földgázkészletek és a jelenleg formálódó gázüzlet geopolitikai vonatkozásait. Ennek kapcsán a szigetet érintő főbb történelmi és jelenkori külpolitikai hatások ismertetése után részletesen foglalkozik a földgázkinccs feltárásának körülményeivel, valamint a belföldi és nemzetközi szabályozás sajátosságaival. Az exportopciók felvázolásával demonstrálja a lehetséges gazdasági előnyöket, a földgázkészlet globális és európai jelentőségének meghatározásával azonban ezeket egyben árnyalja is.

Mivel az elemzés a ciprusi feltárások geopolitikai jelentőségét „régión” szintben maximalizálja, ezért – a fent említettek mellett – hangsúlyt helyez a környező kelet-mediterrán országok gázüzletben betöltött szerepének bemutatására is. Ebben a részben kitér a görög ciprióta - török (ciprióta) ellentétekre, ahol a feltárások miatt még inkább bonyolódó ciprusi kérdés negatív fejleményei mellett a felfedezések esetleges konfliktusrendezési lehetőségeire is kitér. Ciprus Európai Unió tagóságát figyelembe véve az európai reakciókat is számba veszi, végezetül pedig mindezekből következtést levonva megkísérli meghatározni a ciprusi földgázlelőhelyek felfedezésének helyi és regionális jelentőségét, s – remélhetőleg – pontosítja a sziget geopolitikai helyzetéről kialakult képet.

Bár a kelet-mediterrán feltárások során nyersolajat is felfedeztek, azonban ennek mennyisége a jelenlegi adatok szerint nem számottevő. Ebből kiindulva a tanulmány elsősorban a földgázra koncentrál.

Bevezetés

2011 decemberében számottevő nagyságú földgázkészletet fedeztek fel a Földközi-tenger dél-Ciprus környéki altalajában. Az eddigi¹ próbafúrások adatai alapján a földgázkinccs mennyisége – legalábbis regionális értelemben véve – jelentős, Görögország és Törökország együttes bizonyított gázkészletét például bőven meghaladja, a ciprusi belső energiafelhasználás tekintetében pedig körülbelül 70-100 évig lehet elegendő.² A felfedezés

• Kacziba Péter a Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájának politikatudományi doktorandusza. Kutatásai során a Kelet-Mediterráneumra, elsősorban pedig Görögország, Törökország, és Ciprus XX-XXI. századi kül- és belpolitikai viszonyaira fókuszál. 2010-ben ösztöndíjas volt a nicosia-i Ciprusi Egyetemen (University of Cyprus), 2013-ban a thesszaloniki-i Makedón Egyetemen (University of Macedonia). Doktori disszertációjának témája a ciprusi konfliktus szintézise, amelyet a helyi, a regionális, és a nagyhatalmi érdekek tükrében vizsgál.

¹ A tanulmány lezárásának időpontja: 2014. január 23.

² Forrás: "BP Statistical Review of World Energy". BP, 2012 Június. 25. o. www.bp.com/statisticalreview, internetről letöltve: 2013. október 6.; "Country Datas and Analysis". U.S. Energy Information Administration (EIA).

horderejét csak kevésbé árnyalja, hogy az eddigi számítások szerint a ciprusi készletek az Európai Unió földgázellátását csupán diverzifikálni tudják, tehát az alapvető orosz, norvég, algériai függésen lényegében nem változtatnak.³ Ettől eltekintve a sziget jövője szempontjából óriási jelentőséggel bír a felfedezés, a kitermelhető földgáz révén ugyanis nemcsak az EU-ban egyik legdrágábbnak számító ciprusi energiaárak mérséklésére nyílik majd lehetőség, de a katasztrofális állapotban lévő gazdaság rekonstrukciójára is.⁴

A grandiózus tervek megvalósulásának előfeltétele ugyanakkor a rendkívül költséges mélytengeri gázkitermelés tényleges beindulása, amelyet azonban pénzügyi problémák mellett a Kelet-Mediterráneum sajátos geopolitikai problémái is nehezítenek. A ciprusi konfliktus komplexitását, az arab-izraeli ellentét folytonosságát, és az „arab-tavaszi” eseményeit figyelembe véve ezen geopolitikai sajátosságok összetettségét ehelyütt szükségtelen hosszan taglalni, kiemelendő azonban, hogy a ciprusi feltárások a térségben nem izolált vagy egyedi esetek, hanem az utóbbi években beinduló kelet-mediterrán gázüzlet részei.

A térség lelőhelyei ugyanakkor nemcsak új gazdasági lehetőségeket rejtenek, de új konfliktusforrást is eredményezhetnek az amúgy sem a politikai stabilitásáról elhíresült régióban. A problémák fő indikátora, hogy a térség országai között egyelőre egyenlőtlenül eloszló földgázmennyiség az előzetes kutatási eredmények alapján számottevő, Ciprus, Izrael, és Egyiptom esetében legalábbis a számítások nemcsak belső fogyasztást, de lehetséges exportot is feltételeznek. A 2008-ban kirobbanó gazdasági világválság hatásait eltérően megélt kelet-mediterrán szereplők együttes jellemzője ugyanakkor az, hogy az exportból származó jövedelmekre – különböző okok és indokok miatt, de – szükségük lenne, mindemellet regionális geopolitikai céljaikat figyelembe véve bizonyos szomszédjaik gazdasági és politikai megerősödésében korántsem érdekeltek. Ez a gázfeltárásokat számos esetben nemzetközi konfliktusforrássá alakítja, a térség geopolitikai térképét pedig újraértelmezi.

Ebben a jelenleg formálódó új helyzetben az európai érdekek képviselője elvileg a maga is gazdag lelőhelyekkel rendelkező Ciprusi Köztársaság, amelynek azonban területi és politikai megosztottságából adódó belső problémáit a gázlelőhelyek hovatartozása kapcsán keletkező viták nemcsak elmélyítik, de át is alakítják. Jelen tanulmány az Európai Unió legkeletibb tagállamának gázüzletben betöltött szerepe szempontjából fókuszál a kelet-mediterrán változásokra, felvázolva a ciprusi földgázkincs szerepét; bemutatva a feltárások körülményeit, nehézségeit, és jogi vonatkozásait; számba véve az eddigi eredmények globális és regionális jelentőségét, valamint az exportlehetőségek buktatóit; végezetül pedig kitérve a térség fontosabb geopolitikai aktorainak ciprusi gázüzletben betöltött szerepére.

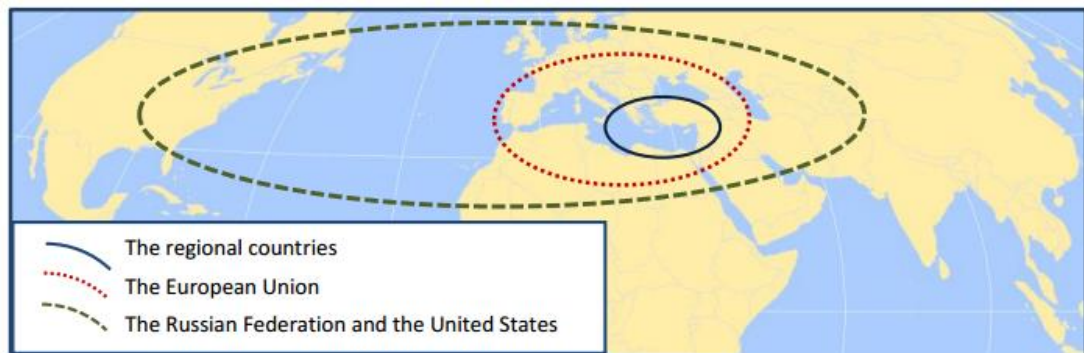

<http://www.eia.gov/countries/>, internetről letöltve: 2014. január 15.; „Announcement of preliminary appraisal drilling results in Block 12”. *Ciprusi Köztársaság Információs Hivatala*, 2013. október 10. <http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/6013BFA99DA60EA3C2257BFA0024F9B8?OpenDocument>, internetről letöltve: 2014. január 14.

³ Simone Tagliapietra: „Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks”. *Fondazione Eni Enrico Mattei*, 2013 december. 23. o. <http://www.feem.it/userfiles/attach/2013215105594NDL2013-012.pdf>, internetről letöltve: 2014. január 17.

⁴ Panicos Demetriades: „Cyprus financial crisis: the framework for an economic recovery within the eurozone”. *Central Bank of Cyprus*, 2012. december 11. http://www.centralbank.gov.cy/nqcontent.cfm?a_id=12472&lang=en, internetről letöltve: 2014. január 7.

1. ábra: Geopolitikai hatásvonalak a Kelet-Mediterráneumban

Forrás: Simone Tagliapietra: "Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks". *Fondazione Eni Enrico Mattei*, 2013 december. 23. o. <http://www.feem.it/userfiles/attach/2013215105594NDL2013-012.pdf>, internetről letöltve: 2014. január 17.

Ciprus helye a globális és regionális geopolitikai térben

Ciprus nemcsak kontinensek, különböző erőforrásokkal rendelkező gazdasági központok⁵, és eltérő politikai kultúrák metszéspontjában fekszik, de a világkereskedelem egyik legfontosabb hajózási útvonalának számító Szezei-csatorna előterében is. Ennek megfelelően a törökök által „elsüllyeszthetetlen anyahajónak”⁶ titulált szigetet története során számos regionális hatalom ellenőrzése alá vonta, modernkori történelmét ugyanakkor az oszmán-brit őrsváltás, majd – a brit gyarmati rendszer visszaszorulása után – a görög-török regionális vetélkedés határozta meg. Hidegháborúban betöltött szerepét elsősorban a Cipruson található brit bázisterületek geostratégiai jelentősége; a sziget etnikai összetételéből adódó görög-török ellentét; valamint a ciprusi baloldal helyi népszerűsége determinálta. Ezek közül London ciprusi jelenléte egyértelműen Washington érdekeinek kedvezett, a Brit Fegyveres Erők Közel-Keleti Főparancsnokságán található radarok és lehallgatóállomások ugyanis nemcsak a Kelet-Mediterráneumot és a közel-keleti térséget figyelték, de a Szovjetunió déli részét, és Kelet-Közép-Európa egészét is.⁷ Bár Moszkva a ciprusi kérdés kialakulásában csak közvetve – „fenyegető jelenlétével” – vett részt, ugyanakkor az 1950-es évek közepén formálódó helyi etnikai konfliktus regionális kivetülése – Görögország és Törökország vitái és a NATO keleti szárnyának gyengítése révén – elsősorban a térségbeli orosz érdekeket segítette. Hasonló volt a helyzet a kommunista AKEL⁸ népszerűségével és Makariosz elnökök Washington, Moszkva és az el nem kötelezettek mozgalma közötti „hintapolitikájával” is, amelynek következtében az USA komolyan tartott attól, hogy a „vörös pap” vezetése alatt Ciprus szigete a „Földközi-tenger Kubájává” válhat.⁹

⁵ Példának okáért Nyugat-Európa meghatározó jelentőségű ipara és az Öböl-menti országok létfontosságú nyersanyagforrásai között.

⁶ Caroline Wenzke and Dan Lindley: *Dismantling the Cyprus Conspiracy: The US role in the Cypriot Crises of 1963, 1967, and 1974*. University of Notre Dame, 2008. 49.o.

⁷ Giorgos Georgiou: "British Bases in Cyprus and Signals Intelligence". *Cryptome Archives*, 2011. január 24. <http://cryptome.org/2012/01/0060.pdf>, internetről letöltve: 2014. január 2.

⁸ Ciprusi Dolgozó Nép Haladó Pártja: Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού.

⁹ Orestes Varvitsiotis: "Cyprus near the brinks". *Greek-American Review*, Vol. 52. No.3. (2001), 21. o.

Ciprus tehát ebben a geopolitikai térben – területi nagyságának és gazdasági súlyának megfelelően – az elmúlt évtizedekben a nagyhatalmi és a regionális tényezők mellett kevésbé tudott szóhoz jutni. Az ország területileg 39 éve, etnikai értelemben azonban több mint 5 évtizede megosztott, amely állapot szoros összefüggésben áll azzal a ténnyel, hogy Ankara szövetségének értéke Washingtonban a sziget északi részének török okkupációja óta a legkevésbé sem csökkent. Henry Kissinger szavaival élve az „USA [továbbra] sem talál okot arra, hogy a törökök miért ne birtokolhatnák Ciprus egy-harmadát”¹⁰. A két pólusú világrendszer összeomlása után Nicosia a kommunista fenyegetés ütőkártyáját is elvesztette, s – nagyhatalmi szempontból – korábban is másodlagos jelentőségű globális és regionális szerepe tovább redukálódott. A megváltozott helyzetet érzékelő görög és görög ciprióta külügy a törököknek kedvező állapoton az 1990-es évektől kezdődően Ciprus Európai Unió tagóságának kieszközlésével próbált változtatni, amely több mint 10 éves huzavona után 2004-ben realizálódott. A csatlakozással a dél-ciprusi kormányzat regionális súlya (lásd: 1. ábra, kék jelzés) jelentősen felértékelődött, Nicosia ugyanis nemcsak egy számottevő hatalommal rendelkező stratégiai szövetségest talált Törökországgal szemben, de – vétőjoga birtokában – az unión belül döntéshozói hatalomhoz is jutott, amelyet Ankara ellenében és saját regionális érdekeit figyelembe véve többször aduként is használt. Gazdaságának 2009-től tapasztalható folyamatos recessziója és a fizetéseképtelenség veszélye ezen a hatalmi státuszon elvileg ugyan nem változtatott, mégis bizonyos kérdésekben döntéshozóinak mozgásterét lecsökkentette. A belpolitikai bizonytalanságot is eredményező pénzügyi válság ugyanakkor igazolta az offshore gázlelőhelyek feltárására vonatkozó tervek vitális jelentőségét, amelyek a 2011-es készletadatok bejelentése után a hosszú távú válságkezelés, és a gazdaság szektorális átalakításának egyik – de korántsem lebetonozott – alappillérvé váltak.¹¹

A földgázkincs feltárásának körülményei, jellemzői

A szénhidrogének kutatására és kitermelésére vonatkozó belföldi szabályozást a Ciprusi Köztársaság 2007-ben fogadta el, s 2009-ben konkretizálta.¹² A tengeri határok delimitációja 1964-ben¹³ vette kezdetét, amikor Ciprus – elfogadva az 1958-ban Genfben létrehozott tengerjogi egyezményeket – a parti tenger (territorial sea), tehát a felségvizek kiterjedését 12 tengeri mérföldben (22,22km) szabályozta.¹⁴ Az Égei-tengeren felmerülő görög–török határ és felségjogviták kapcsán Ciprus 1988-ban ratifikálta az UNCLOS-III elnevezésű tengerjogi egyezményeket.¹⁵ Ezek értelmében – a nemzetközi szabályozást elfogadva – a kontinentális talapzat határát a parti tenger külső határától számított 350 tengeri

¹⁰ Geoffrey Warner: „Review article: The United States and the Cyprus crisis of 1974”. *International Affairs*, Vol. 85. No. 1. (2009), 141. o.

¹¹ Panicos Demetriades: "Cyprus financial crisis: the framework for an economic recovery within the eurozone".

¹² "The Hydrocarbons (prospection, exploration and exploitation) Law, 2007; The Hydrocarbons (prospection, exploration and exploitation) regulations, 2007 and 2009". *Ciprusi Köztársaság Energia, Ipari, Kereskedelmi és Turisztikai Minisztériuma*. <http://www.mcit.gov.cy/>. Letöltés ideje: 2013. október 6.

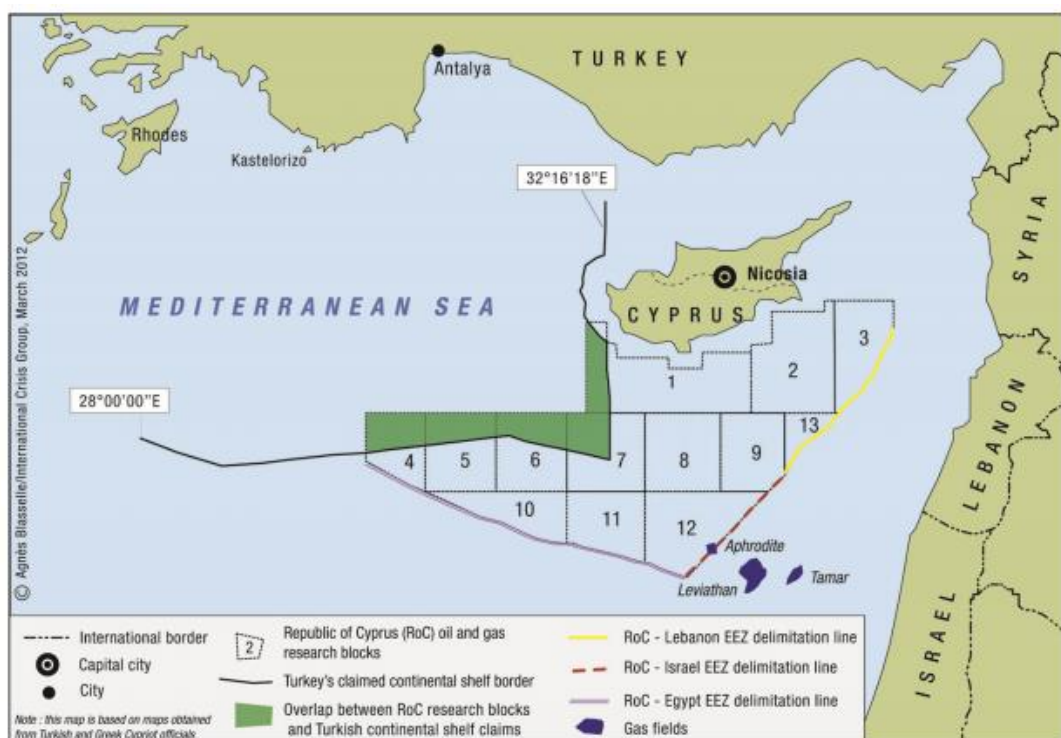
¹³ Tehát abban az időszakban, amikor már a török ciprióták az állam döntéshozó testületeiben nem voltak jelen.

¹⁴ "The Territorial Sea Law, No. 45/1964." Elektronikus változat: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1964_Law.pdf, internetről letöltve: 2013. szeptember 27.

¹⁵ Ayla Gürel - Fiona Mullen - Harry Tzimitras: "The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios". *PCC Report, PRIO Cyprus Centre*, No.1. (2013), 10. o.

mérföld (648,2km) távolságban vagy 2500m mélységben, vagy a sziget szárazföldi területének természetes, tenger alatt futó meghosszabbodásának külső határában, azaz a kontinentális talpzat pereméig kiterjedő tengeralatti területben határozta meg.¹⁶ Nicosia 2004-ben proklamálta KGÖ-re vonatkozó igényeit, amelyet – szintén az UNCLOS szabályozásait szem előtt tartva – a parti vizek határától számított 200 tengeri mérföldben (370,4km) maximalizált.¹⁷ Hozzá kell azonban tennünk, hogy ez a földközi-tengeri szomszédok közelsége miatt nem jelenthetett végleges rendezést, mivel az egyes országok gazdasági övezeteinek maximuma bőven fedte volna egymást. Emiatt Ciprus a 2000-es években a környező államok egy részével delimitációs egyezményeket kötött, minden esetben középvonallal oldva meg az átfedések problémáját.

2. ábra: A Ciprus Kizárólagos Gazdasági Övezeteinek határai és a török követelések

Forrás: "Aphrodite's Gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?". *International Crisis Group*, Europe Report N°216, 2012. április 2. 20. o. <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/cyprus/216-aphrodites-gift-can-cypriot-gas-power-a-new-dialogue.pdf>, internetről letöltve: 2014. január 16.

A sziget környéki vizek altaljának vizsgálata 2006-ban kezdődött el, Ciprus 13 blokkra felosztott déli gazdasági övezetében, 51,000 km²-es területen. Az első szeizmikus adatok

¹⁶ „Continental Shelf Law, Law No. 8 of 5 April 1974.” Elektronikus változat: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1974_Law.pdf, internetről letöltve: 2013. szeptember 27.

¹⁷ „Exclusive Economic Zone Law of 2004.” Elektronikus változat: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/cyp_2004_eez_proclamation.pdf, internetről letöltve: 2013. szeptember 28.

alapján a 2007 februárjában hirdették meg az első feltárássra és kitermelésre is vonatkozó tendert, amelyen három induló közül az amerikai Noble Energy nyert jogot a 12-es blokk feltáráására. A céggel 2008 októberében megkötött kitermelési szerződést követően 2010 decemberében indultak az első próbafúrások, amelyek eredményeinek birtokában a Noble körülbelül 198 milliárd m³ földgázmennyiséget prognosztizált a 12-es blokk Afroditéről elnevezett gázmezőjében, ezt 2013 októberében 141 milliárd m³-re csökkentette.¹⁸ A számottevő földgázkincs hírére reagálva a második – 2012 februárjában meghirdetett – licence tenderen már jóval nagyobb volt az érdeklődés, részt vett többek között a francia TOTAL, az olasz ENI, az orosz Gazprombank és Novatek, a maláj Petronas és a dél-koreai KOGAS, valamint több angol, amerikai, kanadai és izraeli cég.¹⁹ Ezek közül a ciprusi kormány 2012 októberében a TOTAL-al, az ENI-KOGAS konzorciummal, és Novatek-el kezdett tárgyalásokba, mivel azonban utóbbi kettővel végül nem sikerült megállapodni, ezért 2014-re egy harmadik tender kiírását tervezi.²⁰

A legfontosabb térségbeli szereplők ciprusi feltárásokhoz való viszonyulását a későbbiekben még tárgyalni fogjuk, néhány következtetést azonban már a licence tenderek kapcsán is érdemes kiemelni. Az első versenytárgyaláson ugyanis egy amerikai cég nyert, azaz egy olyan ország energetikai vállalata, amely hagyományosan a török nem pedig a görög ciprióta lobbis igényeit tartja szem előtt. Emiatt fontos a második tender eredménye is, ezen ugyanis már nem az amerikai érdekek érvényesültek, hanem három olyan nagy súllyal rendelkező állam vállalataival kezdődtek tárgyalások, amelyek országai világviszonylatban is erős hadsereggel rendelkeznek.²¹

A ciprusi offshore földgázkészletek jelentősége

A Ciprusi Köztársaság bizonyított földgázkészlete jelen pillanatban körülbelül 141,6 milliárd m³ – továbbiakban bcm – (5 trillió Tcf²²)²³, ami teljes egészében a 12-es blokk alatt található Afrodité mező tartalma.²⁴ Bár e szénhidrogénkincs jelentősége világviszonylatban (1. táblázat) nem számottevő, de – figyelembe véve a további feltárások sikerességének lehetőségét – a ciprusi belső felhasználás és az európai gázellátás szempontjából is fontossá válhat.

¹⁸ „Announcement of preliminary appraisal drilling results in Block 12”.

¹⁹ „List of Companies which Expressed Interest in the 2nd Licensing Round Offshore Cyprus”. *Ciprusi Köztársaság Energia, Ipari, Kereskedelmi és Turisztikai Minisztériuma*. <http://www.mcit.gov.cy/>, internetről letöltve: 2013. október 6.

²⁰ „Negotiations with ENI-KOGAS terminated for commercial reasons, Energy Minister announces”. *Cyprus Gas News*, 2013. december 6. <http://www.cyprusgasnews.com/archives/3821>, internetről letöltve: 2014. január 14.

²¹ Gürel - Mullen - Tzimitras: i.m. 5. o.

²² Trillion cubic feet

²³ „Announcement of preliminary appraisal drilling results in Block 12”

²⁴ Fontos kiemelni, hogy a földgázkészlet nagyságáról kiadott számadatok a kutatófeltárások előrehaladása és számítások pontosítása következtében folyamatosan változnak. A fent feltüntetett adat a 2014. január 23-i állapotot tükrözi.

1. táblázat: Kelet-mediterrán országok bizonyított földgázmennyisége, termelése, és fogyasztása az EU, Oroszország, és a világ összesített adatainak tükrében.

	Földgáz (milliárd m ³ - bcm) (Forrás: BP, EIA)	Helyezés világviszonylatban 2013 (Forrás: EIA)	A világ összesített adataihoz viszonyított részesezési arány - 2012 (%) (Forrás: BP)
Egyiptom			
Bizonyított készletek (2013)	2186.06 (77.20 Tcf)	16.	1.1
Termelés (2011)	61.26 (2.16 Tcf)	13.	1.8
Fogyasztás (2011)	50.75 (1.79 Tcf)	17.	1.6
Izrael			
Bizonyított készletek (2013)	268.04 (9.48 Tcf)	41.	0.16
Termelés (2011)	2.59 (0.09 Tcf)	59.	~0.09
Fogyasztás (2011)	3.32 (0.11 Tcf)	66.	2.6
Szíría			
Bizonyított készletek (2011)	240.69 (8.50 Tcf)	43.	0.2
Termelés (2011)	7.86 (0.27 Tcf)	41.	0.2
Fogyasztás (2011)	8.12 (0,28 Tcf)	46.	~0.29
Ciprus²⁵			
Bizonyított készletek (2013)	141.58 (5.00 Tcf)	n.a.	~0.075
Termelés (2011)	0.00	89.	-
Fogyasztás (2010)	0.00	109.	-
Törökország			
Bizonyított készletek (2013)	6.22 (0.22 Tcf)	81.	~0.003
Termelés (2012)	0.63 (0.022 Tcf)	66.	~0.02
Fogyasztás (2012)	45.25 (1.59 Tcf)	22.	1.4
Görögország			
Bizonyított készletek (2013)	1.13 (0.04 Tcf)	91.	~0.0006
Termelés (2011)	0.005 (0.0002 Tcf)	88.	~0.0002
Fogyasztás (2012)	4.33 (0.15 Tcf)	58.	~0.15
Libanon			
Bizonyított készletek (2013)	0.00	94.	-
Termelés (2011)	0.00	89.	-
Fogyasztás (2010)	0.15 (0.005 Tcf)	101.	-
Kelet-mediterrán országok összesen			
Bizonyított készletek (2011/2012/2013)	~2843.72 (~100.44 Tcf)	-	~1.5
Termelés (2011/2012)	~72.34 (~2.54 Tcf)	-	~2.6
Fogyasztás (2010/2011/2012)	~111.92 (~3.92 Tcf)	-	~4.2
Európai Unió			
Bizonyított készletek (2012)	1700 (61.7 Tcf)	-	0.9

²⁵ Ciprus annak ellenére nem szerepel a fent jelölt forrásokban, hogy a nálánál jóval kisebb bizonyított mennyiséggel rendelkező Törökországot a szerzők feltüntették. Emiatt a ciprusi készletek adatainak forrása: „Announcement of preliminary appraisal drilling results in Block 12”.

Termelés (2012)	149.6 (5,28 Tcf)	-	4.4
Fogyasztás (2012)	443.9 (15.6 Tcf)	-	13.4
Oroszország			
Bizonyított készletek (2013)	47798.8 (1688.0 Tcf)	1.	17.6
Termelés (2012)	592.3 (20.9 Tcf)	2.	17.6
Fogyasztás (2012)	416.2 (14.6 Tcf)	2.	12.5
Világ összesen			
Bizonyított készletek (2012)	187300 (6614.1 Tcf)	-	100
Termelés (2012)	3363.9 (95.2 Tcf)	-	100
Fogyasztás (2012)	3314.4 (93.8 Tcf)	-	100

Forrás: "BP Statistical Review of World Energy". BP, 2012. Június. www.bp.com/statisticalreview, internetről letöltve: 2013. október 6.; "Country Datas and Analysis". U.S. Energy Information Administration (EIA). <http://www.eia.gov/countries/>, internetről letöltve: 2014. január 15. A ~ jellel ellátott szám adatok egyik forrásban sem szerepelnek, ezek a szerző saját számításai, így csak becslésnek minősülnek.

A 2012-es adatok alapján, a fenti földgázmennyiség 8.1%-át adja az uniós készleteknek, amely az ugyanez évi 443,9 bcm-nyi fogyasztási viszonyok mellett – 7,9bcm annuális kitermelhetőséggel²⁶ és statikus fogyasztás mellett – az EU éves gázfelhasználásának körülbelül 2%-át fedezné, 17-20 éves időtartammal. Mivel azonban – mint később látni fogjuk – a jelenlegi helyzetben a ciprusi-izraeli kooperáció lehetősége számottevő, ezért érdemes megjegyezni, hogy az izraeli készletek felhasználásával ez a mennyiség akár évi 4%-ra is nőhetne.

A ciprusi földgázkészletek jelentősége tehát globális szempontból egyelőre biztosan nem jelentős, ennek ellenére a feltárásokat széleskörű belföldi és nemzetközi érdeklődés övezte és övezi, amelyet több tényező determinál. Először is a szigetország jelenlegi gazdasági válsága szempontjából sorsdöntő lehet, hogy a 2012-ben 15,350 millió eurónyi államadósság finanszírozásából mikortól és milyen formában veheti ki részét a tanulmány következő részében – a 3. táblázatban – bemutatott exportnyereség. Szintén fontos tényező, hogy az olajalapú energia előállítás miatt az Európai Unióban jelenleg Cipruson az egyik legdrágább az elektromos áram, amelyet az elterjedőben lévő megújuló energiaforrások bekötése csak kevésbé árnyal.²⁷ Belföldi és európai szempontból szintén fontos kérdés, hogy a ciprusi – és az izraeli – hatóságok a feltárások befejeződésekor hány m³-ben véglegesítik készleteik nagyságát. Egyes vélemények szerint ugyanis a mennyiség az EU éves gázfelhasználásának 10%-ában maximalizálódhat, amely a 2012-es 34%-os orosz függést jelentős mértékben csökkentené.²⁸ A ciprusi gázfeltárások tehát európai szempontból meghatározóak lehetnek, s könnyen kereszttezhetik Moszkva gazdasági érdekeit. Fontos ugyanakkor azt is megjegyeznünk, hogy a jelenleg formálódó exporttechnikai döntések függvényében a ciprusi – és kelet-mediterrán – földgáz könnyen kiköthet az ázsiai nagyfelvásárlók valamelyikénél is²⁹, amely nyilvánvalóan

²⁶ Gürel – Mullen – Tzimitras: i.m. 8. o.

²⁷ "Aphrodite's Gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?". 3. o.

²⁸ Michael Ratner – Paul Belkin – Jim Nichol – Steven Woehrel: "Europe's Energy Security: Options and Challenges to Natural Gas Supply Diversification". *Congressional Research Service*, 2012. 6. o. Elektronikus változat: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42405.pdf>, internetről letöltve: 2013. október 12.

²⁹ Vladimir Socor: "Cyprus gas project goes ahead". *Asia Times*, 2012. május 11. <http://www.atimes.com/atimes/Middle East/NE11Ak01.html>, internetről letöltve: 2014. január 15.

többoldalú versenyhelyzetbe hozná a világpiacon megjelenő ciprusi földgáz kereskedelmi értékesítését is.

Ezek persze egyelőre csak feltételezések, a már most meglévő adatok azonban rávilágítanak utóbbiaknál jóval konkrétabb problémákra is. Az 1. táblázat adataiból például kitűnik, hogy bár Ciprus bizonyított készletei eltörpülnek a régió főbb iparágvezetőinek (Egyiptom, Izrael) tartalékai mellett, azonban nagyságrendekkel meghaladják az óriási fogyasztási adatokkal rendelkező Törökország és Görögország együttes kitermelhető gázkészletét. A török-ciprusi viszonyt ismerve ez a paradox állapot egyben magyarázó tényezője is a később ismertetett török reakcióknak, valamint természetesen Ciprus térségbeli geopolitikai helyzetének felértékelődésének. Az utóbbi években globális hatalmi ambíciókat fontolgató Törökország ugyanis nyilvánvalóan nehezen tudja tolerálni, hogy míg a 2011-ben 840407 lakosú³⁰ dél-Ciprus már most is belső felhasználása szempontjából közel 70-100 évre elegendő gázvagyonon ül, addig a 2012-ben 75627384 lakosú³¹ regionális török nagyhatalom gázfelhasználásának körülbelül 98%-át³² (2012) importálja.

2. táblázat: A Levantei-medence³³ feltárt és feltáratlan offshore gázmezői

Terület	Felfedezés éve	A gázmező elnevezése	Feltételezett gáztartalom milliárd m ³ (bcm)	Kitermelés kezdete
Ciprus				
	2011	Aphrodite	141 (5 Tcf)	2017-2020
Izrael				
	1999	Noa	1.13 (0.04 Tcf)	2012
	2000	Mari-B	42.5 (1.5 Tcf)	2004
	2009	Dalit	14.1 (0.5 Tcf)	2013
	2009	Tamar	283,2 (10 Tcf)	2013
	2010	Leviathan	509.7 (18 Tcf)	2016
	2011	Dolphin	2.26 (0,08 Tcf)	n.a.
	2012	Shimshon	8.49 (0.3 Tcf)	n.a.
	2012	Tanin	33,9 (1.2 Tcf)	n.a.
	2013	Karish	50,9 (1.8 Tcf)	n.a.
Palesztin területek				
	2000	Gaza Marine	28.2 (1 Tcf)	n.a.
Levantei-medence: offshore készletei (Feltárt és feltáratlan összesen - becslés)	-	-	~3450 (~122Tcf)	-

³⁰ "Census of Population 2011 - Main Results". *CYSTAT – Statistical Service of Republic of Cyprus*, 2013. november 06.

http://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/populationcondition_22main_en/populationcondition_22main_en?OpenForm&sub=2&sel=2, internetről letöltve: 2014. január 9.

³¹ "Population of Provinces by Years". *TURKSTAT - Turkish Statistical Institute*, 2013. június 1. <http://www.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?method=temelist>, internetről letöltve: 2014. január 16.

³² "Costs and Capacity Hinder Turkish Gas Sector". *Natural Gas Europe*, 2013. november 4. <http://www.naturalgaseurope.com/turkish-gas-sector>, internetről letöltve: 2014. január 16.

³³ A Levantei-medence keleti határa – hozzávetőlegesen – a törökországi Hatay tartományától dél felé elindulva, Szíria, Libanon, Izrael, a Gázai-övezet part menti zónáján keresztül futva éri el a Sínai-félsziget, ahol nyugatra fordulva a Bardawill-tó környékéig nyugati irányban halad. Innen északra fordulva az egyiptomi KGÖ-en keresztül hatolva éri el a ciprusi offshore területet, ahonnan keleti irányba futva – és az Afrodité gázmezőt is magában foglalva – a libanoni és szíriai KGÖ-eken is áthaladva éri el ismét Hatay tartomány szárazföldi területeit.

(Nílus-delta-medence: offshore összesen – becslés) ³⁴	-	-	(~6310) (~223Tcf)	-
(Összesen - becslés)	-	-	(~9760) (~345Tcf)	

Forrás: "Overview of oil and natural gas in the Eastern Mediterranean region". *U.S. Energy Information Administration*, 2013. augusztus 5. 3-5. o.

http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Eastern_Mediterranean/eastern-mediterranean.pdf, internetről letöltve: 2014. január 5.

Exportlehetőségek³⁵

A ciprusi földgázkincs kitermelési és exportálási költségeit nagyban meghatározza, hogy az USA-ban található palagáz lelőhelyek viszonylag olcsó kitermelési módja; a folyamatos nemzetközi feltárások; valamint a kelet-mediterrán készletek mélytengeri beágyazottsága miatt a térségbeli fúrást költségesnek kell megítélnünk. Figyelembe véve a gazdaságossági és geopolitikai tényezőket a ciprusi gáz exportjával kapcsolatosan öt lehetséges opció vetődött fel:

1. Cseppfolyósító (LNG) terminál létesítése Cipruson (Izrael részvételével vagy anélkül).
2. Kompresszáló (CNG) üzem létesítése Cipruson.
3. Gázvezeték építése Görög- vagy Törökországon keresztül.
4. Elektromos áramként exportálva.
5. Gázolajként exportálva.

Ezek közül a ciprusi kormányzat 2012. júniusi bejelentése nyomán az 1. pontot jelölte meg kivitelezési célként, amely döntésen úgy tűnik, a jelenlegi vezetés sem kíván változtatni. A választás egyértelmű következménye és fejleménye a később még tárgyalt ciprusi-török bilaterális problémáknak, ezekből adódóan ugyanis a leghatékonyabb módszert jelentő Törökországon keresztülfutó gázvezeték terve – a kétoldalú gazdasági előnyök ellenére – reális megoldásként nem kerülhetett tárgyalási pozícióba. A kompresszáló technika esetében meg kell jegyeznünk, hogy ugyan olcsóbb a cseppfolyósításnál, azonban mivel szállításra alkalmas hajó jelen pillanatban nem létezik, ezért a fuvarozási költségek valószínűleg túl magasak lennének. Ez volt a helyzet az elektromos árammá és gázolajjá alakítással is, az óriási költségek miatt ezek is kiestek a véglegesíthető lehetőségek közül.

³⁴ Forrás: Tagliapietra: i. m. 8. o.

³⁵ Forrás: "Aphrodite's Gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?". 12-16. o.; Gürel – Mullen – Tzimitras: i.m. 78-88. o.; Simon Henderson: "Natural Gas Export options for Israel and Cyprus". *The German Marshall Fund of the United States, Mediterranean Paper Series*, 2013. 3-17. o.

<http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Henderson20130901-NaturalGasExportOptions.pdf>, internetről letöltve: 2014. január 9.

3. táblázat: Exportopciók hatékonysági-, költség-, és bevételmutatója

	LNG	CNG	Gázvezeték	Gázvezeték TR	Elektromos áramként	Gázolajként
Exportmennyiség ³⁶ (milliárd m ³)	116	116	116	116	116	116
Átalakításra fordított gázmennyiség (milliárd m ³)	22	n.a.	9	9	n.a.	n.a.
Eladható mennyiség (milliárd m ³)	95	n.a.	108	108	n.a.	n.a.
Üzemlétesítési költségek (millió US dollár)	~12,600	n.a.	~19,510	~4,780	n.a.	n.a.
Exportbevétel (millió US dollár)	~31,442	n.a.	~35,699	~45,341	~17,5	n.a.

Forrás: Ayla Gürel - Fiona Mullen - Harry Tzimitras: "The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios". *PCC Report, PRIO Cyprus Centre*, No.1. (2013), 78-88. o. A táblázat Gürel – Mullen – Tzimitras számítási módszere alapján, de az általuk használt össz-gázkészlet nagyságának (198bcm helyett 141bcm) frissítésével készült.

A jelenlegi geopolitikai viszonyokat szem előtt tartva tehát, csak a Görögországon keresztül Európa belsejébe futó gázvezeték és az LNG terminál merülhetett fel. Ezek közül a görög szárazföldre kb. 1150km hosszan futó gázvezeték építési költsége ugyan magasabb lett volna, azonban a gáz értékesítési formájából adódóan összességében nagyobb bevételt jelenhetett volna. Mindazonáltal az LNG bevételekhez képest a különbség nem számottevő, ami a gázvezeték hosszát, bonyolultságát, szervizigényét, biztonsági kockázatát, és felvásárlói egyoldalúságát figyelembe véve a cseppfolyósító terminál építését preferálhatóbbá tette.

Az elfogadott LNG opciónak tehát megvan az az előnye, hogy vele a földgáz a világ bármely részére exportálható; átalakítása, valamint exportra bocsátása viszonylag kis, katonailag jól védhető területen történik; ráadásul a cseppfolyósítás miatt térfogata jóval kisebbé válik, ami a szállítási költségeket csökkenti. Hátrányára a magas költségek és a hosszadalmas előkészítő munkálatok írhatóak, utóbbi esetében a ciprusi kormányzat az üzem építési idejét 7 évben optimalizálja, amely legjobb esetben is azt jelenti, hogy 2020-ig Ciprus biztosan nem jelenhet konkurenciát a térség gázexportőreinek.

A ciprusi gázüzlet regionális vonatkozásai

Ciprus külkapcsolatait hagyományosan az egyes kül-államok ciprusi kérdéshez való hozzáállása határozta meg. Ez a 20. század utolsó harmadában és a 2000-es évek első évtizedében jellemző „okkupáció orientált” külpolitika a legutóbbi években – dél-Ciprus

³⁶ Jelenleg úgy tűnik, hogy a ciprusi kormányzat 2035-ig belső felhasználásra 25bcm földgázt kíván elkülöníteni, tehát a meglévő 141bcm-ből 116 kerülhet exportra. Ez a szám azonban a kitermelési és szállítási technika módjától függően változhat.

pénzügyi válsága és a földgázkinccs felfedezése révén – számottevő gazdasági tartalommal egészült ki. Ebben a tekintetben a görög ciprióta külügy az EU, Oroszország, és többé-kevésbé Kína irányában elsősorban a sziget gazdasági válságával kapcsolatosan próbál Nicosia szempontjából pozitív mérleget elérni, míg a környező országok és az USA tekintetében a Földközi-tenger alatti nyersanyagkinccs kiaknázásának problematikus elemeit próbálja saját érdekei szerint rendezni. Ez az új tendencia nemcsak a kétoldalú kapcsolatok tradicionalizmusát alakította át, de a ciprusi kérdést is újradeterminálja. A következőkben tehát érdemes megvizsgálni, hogy ez az egyes regionális aktorok esetében milyen konkrétumokat takar.

Egyiptom

Nicosia és Kairó bilaterális kapcsolatai tükrözik a két ország hosszú idő óta fennálló jó viszonyát. A gázfeltárások már 2003–2004 óta meghatározó elemei a két ország kapcsolatának, az ekkor felfedezett kb. 42bcm egyiptomi offshore földgázkinccs egyik lehetséges felvásárlója és Európába szállításának tranzitterülete ugyanis a 2010 előtti tárgyalások alapján dél-Ciprus lett volna.³⁷ Az erre irányuló terveket és megállapodásokat azonban az egyiptomi változások és a ciprusi feltárások nagyban átalakították. A legutóbbi időszakban a görög ciprióta külügy a közös kitermelést elősegítő kooperáció szorgalmazására, és a 2003-ban a KGÖ-ek delimitációjára vonatkozó szerződés újbóli elismertetésére helyezi a hangsúlyt. A Kairóban lezajló változásokat emiatt Nicosiában általában figyelmen kívül hagyták, reakcióikra jellemző Ioannisz Kaszulidesz ciprusi külügyminiszter 2013. szeptemberi egyiptomi látogatásán tett kijelentése, mely szerint a Mohamed Murszi eltávolítása körüli eseményeket nem katonai puccsként kell értelmezni, hanem egy olyan eseményként, ami az egyiptomi többség akaratát tükrözi.³⁸ A mindenkori egyiptomi hatalmi elit természetesen ezt a fajta gazdasági érdekeken alapuló semlegességet nagyra értékeli, s nemzetközi legitimitációjának érdekében egyértelműen szövetségest keres Európai Unió szomszédjában. A ciprusi-egyiptomi kapcsolatokat tulajdonképpen csak az alakulóban lévő izraeli-ciprusi szövetség árnyékolhatja be, hiszen Kairónak és Jeruzsálemnek más és más elképzeléseik vannak KGÖ-eik határaitól.

Izrael

Nicosia és Jeruzsálem kapcsolatának látványos javulása – a gazdasági indokok mellett – a Davutoğlu-doktrína³⁹ által keltett külpolitikai változások egyik eredménye, a török-izraeli viszony romlásával ugyanis Izrael látványos gesztusokkal kezdett közelíteni a hagyományosan törökellenes görögök irányába. A közeledést ugyanakkor nem lehet pusztán a török-izraeli kapcsolatok elhidegülésével magyarázni, a szorosabb együttműködést ugyanis az is indokoltta, hogy mindkét „iszlám szorításában vergődő” állam stratégiai partnert keres a majdan kitermelt földgáz exportköltségeinek csökkentése érdekében. Emiatt a kapcsolatok

³⁷ “Cyprus and Egypt keep LNG talks secret”. *Cyprus Edirectory*, 2009 április 9. <http://www.cyprusdirectory.com/cyprusguide/cyprus.aspx?ID=9907>, internetről letöltve: 2013. október 6.

³⁸ Stefanos Evripidou: “Foreign minister wraps trip to Egypt”. *Cyprus Mail*, 2013. szeptember 04. <http://cyprus-mail.com/2013/09/04/foreign-minister-wraps-trip-to-egypt/>, internetről letöltve: 2013. október 6.

³⁹ „Zéró probléma a szomszédokkal”.

elmélyülésének első jeleivel is a ciprusi feltárások időszakában találkozhatunk: 2010-től megszorodtak a legfelső szintű látogatások, a közeledésnél pedig már jóval többet jelentett, hogy 2012 januárjában védelmi együttműködést írt alá a két ország.⁴⁰ Jelenleg Nicosia és Jeruzsálem kapcsolatát – legalábbis a földközi-tengeri gázkészletek ügyében mindenképp – szövetségi viszonyként értékelhetjük, hiszen mind a kitermeléshez, mind az exportáláshoz, mind pedig a többi regionális szereplőhöz való hozzáállásukat egymás érdekeinek kölcsönös figyelembevételére jellemzi.

Ez a szoros együttműködést természetesen Törökország érdeklődését is felkeltette, s Ankara aggályait látszik alátámasztani, hogy izraeli vadászgépek már több ízben berepültek az 'Észak Ciprusi Török Köztársaság' légterébe, ráadásul komolyan felmerült, hogy az izraeli légierő gépeit a pafoszi Andreasz Papanderu légibázison állomásoztassák.⁴¹ A terv szorosan összefügg azzal, hogy a ciprusi és izraeli kormány a leghatékonyabb gázexportálási opciót egy Limasszol környékén létesülő cseppfolyósító (LNG) üzem közös kivitelezésében látja, ahol egyes vélemények szerint – Jeruzsálem érdekeinek megfelelően és ciprusi szakemberek hiányában – jórészt izraeliek dolgoznának.⁴²

A ciprusi-izraeli viszonyt tehát az elmúlt néhány évben a stratégiai-szövetségi partnerség jellemzi, amely Görögország csatlakozásával a közelmúltban egy új geopolitikai tengelyt hozott létre a Kelet-Mediterráneumban. Érdekes azonban felhívni a figyelmet arra, hogy ezt a tengelyt csak Görögország és Ciprus viszonylatában kötik össze politikai érdekek is, Izraelt egyértelműen inkább gazdasági megfontolások vezérlik. Ebben a tekintetben számottevő a tengely törökellenességének kérdése is, míg ugyanis Ciprus esetében ez tényleges szándékként merül fel, Görögországban pedig részét képezi – az egyre inkább idejét múlt – tradicionális külügyi retorikának, addig Izrael gazdasági megfontolások alapján inkább a törökökkel való kiegyezés lehetőségeként tekint a szövetségre, és magára a földközi-tengeri földgázkincsen alapuló üzletre, s keresi a párbeszéd lehetőségét Ankarával.

Az ciprusi-izraeli szövetséget mindazonáltal nemcsak ciprusi-török viszony, de a KGÖ elhatárolásának kérdése is beárnyékolhatja. A ciprusi-izraeli helyzet a 2010-ben kötött KGÖ egyezmény folytán ugyan rendezett, problémát jelenhet azonban a fentebb már említett egyiptomi-izraeli, és ennél is nagyobb eséllyel a libanoni-izraeli delimitációs vita, amelyben Ciprus saját érdekei védelme kapcsán könnyen Izraellel ellentétes oldalon találhatja magát.

Libanon

A ciprusi-libanoni bilaterális kapcsolatok meghatározó tényezője, hogy a libanoni polgárháború hatására elmenekülő, kedvező adózási lehetőségeket kereső cégek és velük együtt óriási offshore vagyonuk a helyzetet kihasználó és megfelelő törvényi környezetet

⁴⁰ "Israel, Cyprus sign defense agreements". *GLOBES – Israel Business Area*, 2012. január 10. <http://www.globes.co.il/serveen/globes/docview.asp?did=1000714277&fid=1725>, internetről letöltve: 2013. október 6.

⁴¹ Savvas Hadjigeorgiou: "Israel to ask Cyprus for Military Air Base". *Cyprus News Report*, 2012. február 08. <http://www.cyprusnewsreport.com/?q=node/5281>, internetről letöltve: 2013. október 6.

⁴² George Stavris: „The new Energy Triangle of Cyprus-Greece-Israel: Casting a NET for Turkey?”. *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 11, No. 2 (2012). 96. o.

teremtő, ráadásul közeli földrajzi közelségben lévő Ciprusra költöztek át.⁴³ A korábbi szoros együttműködés ellenére a szívélyes ciprusi-libanoni kapcsolatokban a legutóbbi időkben negatív irányú változás állt be, amelyet a 2006-os izraeli-libanoni háborúban Ciprusra menekülő libanoniak befogadásának kölcsönös nagyra értékelése sem tud feledtetni.⁴⁴ A viszonylagos romlás a ciprusi-izraeli kapcsolatok javulásának hozadéka, a zsidó állammal technikailag még mindig hadban álló Libanon ugyanis a KGÖ-ek határainak vitatása kapcsán nemcsak az izraeli, de ezzel közvetve a ciprusi gázfeltárás beindulását is hátráltatja. Bár Bejrút Nicosiára továbbra is inkább partnerként és – Jeruzsálem és Brüsszel irányába – közvetítőként tekint, mégis görög ciprióta szempontból korántsem pozitív fejlemény, hogy Libanon a 2007-ben a Ciprusi Köztársasággal kötött KGÖ-ek elválasztásáról szóló egyezményt az aláírás óta nem ratifikálta.⁴⁵ Ennek elsődleges oka az, hogy Libanon szerint a 2010-ben Ciprus és Izrael által kötött határszerződés során használt koordináták alapján az izraeli partoktól a ciprusi KGÖ-ig futó izraeli delimitációs vonal – amely egyben a libanoni és az izraeli övezet határai is – már mélyen a Libanont megillető övezeten belül éri el a ciprusi terület peremét, így – Bejrút szerint illegálisan – Jeruzsálemnek juttatva kb. 860 km² értékes földgázzal teli sávot.⁴⁶ Emiatt a görög ciprióta külügy egy megoldhatatlannak látszó diplomáciai problémahalmazban találta magát, míg ugyanis Libanon az Izraellel aláírt delimitációs szerződés felülvizsgálatához kötötte a ciprusi KGÖ határának ratifikációs elismerését, addig Jeruzsálem a ciprusi-izraeli határ felülvizsgálatától határozottan elzárkózik.

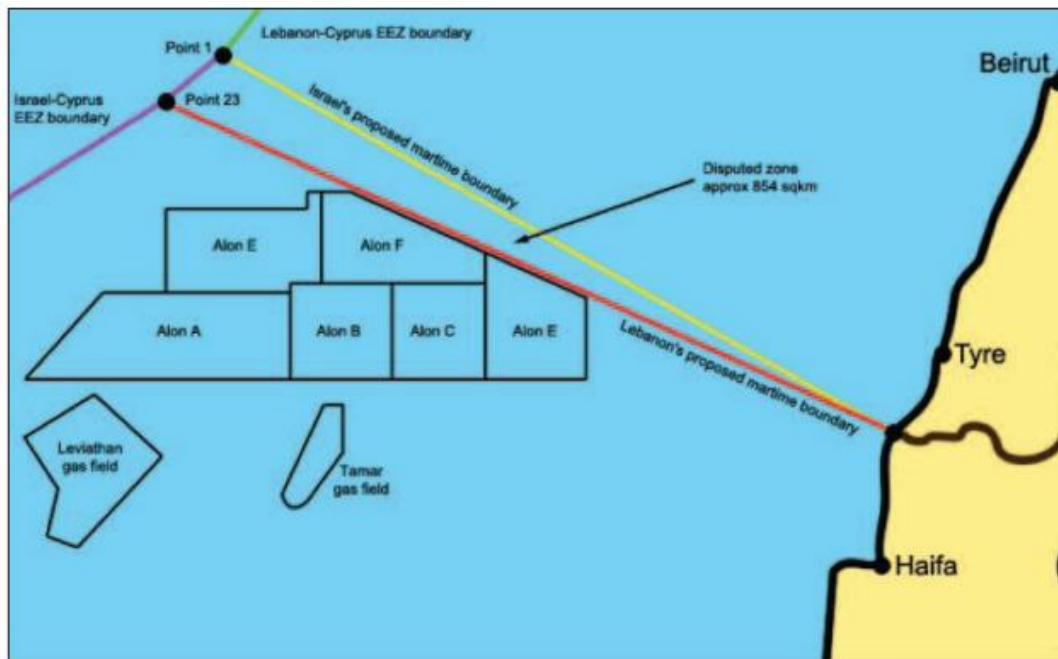
⁴³ Peter Loizos: "Cyprus: IDPs from Conflict to Integration, 1964-2004". *Center For Citizen Peacebuilding*, 11. o. http://www.peacebuilding.uci.edu/files/peacebuilding/progs/report/Peter_Loizos_-_Cyprus_for_the_Istanbul_workshop.pdf, internetről letöltve: 2013. október 4.

⁴⁴ Maria Koniotou: "Cyprus ready to facilitate evacuation of Cypriots and other citizens from Syria and Lebanon". *Famagusta Gazette*, 2013. augusztus 26. <http://famagusta-gazette.com/cyprus-ready-to-facilitate-evacuation-of-cypriots-and-other-citizens-from-s-p20358-69.htm>, internetről letöltve: 2013. október 4.

⁴⁵ Stefanos Evripidou: "Lebanon will ratify EEZ deal when issues resolved with Israel." *Cyprus Mail*, 2012 március 1. <http://cyprus-mail.com/cyprus/lebanon-will-ratify-eez-deal-when-issues-resolved-israel/20120301>, internetről letöltve: 2013. szeptember 27.

⁴⁶ Gürel – Mullen – Tzimitras: i.m. 18.o.

3. ábra : Az izraeli-libanoni delimitációs vita

Forrás: Ayla Gürel - Fiona Mullen - Harry Tzimitras: "The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios". *PCC Report, PRIO Cyprus Centre*, No.1. (2013), 17. o. Jelmagyarázat: Lila vonal: Izraeli-ciprusi KGÖ határ; Zöld vonal: Libanoni-ciprusi KGÖ határ; Piros vonal: Libanoni KGÖ-re vonatkozó követelés; Sárga vonal: Izraeli KGÖ-re vonatkozó követelés.

Libanonnak a nyilvánvaló Izraellel szembeni aggályai mellett más oka is van arra, hogy területi vita felszításával hátráltassa déli és nyugati szomszédjának földközi-tengeri expanzióját. Bejrút a gázüzlet kivitelezése ügyében ugyanis jelentős lemaradásban van, a törvényi és pénzügyi feltételeket jelenleg próbálja meg- és előteremteni. Bár Libanon nyersanyaghiánya miatt elsősorban belső felhasználásra száná⁴⁷ földgázincsét, fontos azonban kiemelni, hogy a feltárások korántsem véglegesek, s egyes számítások 708bcm feltételezhető gázmennyiséggel számolnak⁴⁸, amelyből már exportesélyekre is lehet következtetni.

A ciprusi-libanoni kapcsolatokra tehát szignifikáns súllyal nehezedik rá a KGÖ-ekből adódó diplomáciai állóháború. Átnézve a két ország viszonyának utóbbi néhány évét, megállapítható, hogy a nicosiai külügy rendkívüli aktivitással, de ez idáig eredménytelenül próbálta elérni a ciprusi határvonal ratifikálását. A korábban már emlegetett magas szintű látogatások a libanoni fél irányába is megnövekedtek, megoldást azonban annak ellenére sem sikerült találni, hogy ez ügyben az elmúlt három évben három ciprusi külügyminiszter (Kyprianou, Kozakou-Markullisz, Kaszulidesz) is járt Libanonban. Fontos azonban kiemelni azt

⁴⁷ Caroline Anning: "In Lebanon, officials talk of a bright future funded by offshore oil and gas reserves". *The Washington Post*, 2013 június 2. http://articles.washingtonpost.com/2013-06-02/world/39697881_1_oil-and-gas-contracts-leviathan-natural-gas-reserves, internetről letöltve: 2013. október 3.

⁴⁸ Gürel – Mullen – Tzimitras: i.m. 5. o.

is, hogy Bejrút makacsságát Törökország viselkedése is meghatározza, hiszen Ankara többször is felhívta figyelmet arra, hogy a cédrusok országa az izraeli-libanoni delimitációs vitában addig számíthat török támogatására, amíg a ciprusi-libanoni KGÖ határát nem ratifikálja.⁴⁹

Szíria

Ciprus orientációját Damaszkusz vonatkozásában egyrészt az Európai Unió Szíria politikája, másrészt a térségbeli amerikai és orosz érdekek kettősségének tiszteletben tartása determinálja. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a ciprusi vezetés már eljutott Aszad leváltásának szorgalmazásáig⁵⁰, mindazonáltal ezt – az orosz érdekeknek megfelelően – diplomáciai módszerekkel kívánja elérni.⁵¹ Amíg tehát a ciprusi kormány saját földgázkiincsének kitermelése ügyében – a Noble Energy révén – az amerikaiaknak kedvezett, addig Szíria ügyében elsősorban az orosz érdeket veszi figyelembe. Ennek hátterében egyrészt geopolitikai, másrészt biztonsági tényezők állnak. Az előzővel kezdve megállapítható, hogy sem Ciprusnak, sem Oroszországnak egyelőre biztosan nem jelenhet versenytársat a szír offshore területen található földgázkiincs, mivel annak feltárása a polgárháború miatt rendkívül kezdeti állapotban van.⁵² Szintén érdemes kiemelni, hogy egyes elemzések⁵³ a szíriai polgárháború irányában tanúsított orosz és ciprusi magatartást a közel-keleti gázkészletek európai értékesítésével hozzák összefüggésbe. Ezen vélemények szerint Szíria a polgárháború után ismét a közel-keleti szénhidrogénkiincsek tranzitterületévé válhatna, ahonnan például a katarai és szaudi földgáz az európai piacokra kerülve versenytársa lehetne az orosz és a majdani ciprusi gázexportnak.

A görög ciprióta külügyet mindazonáltal – a sziget földrajzi elhelyezkedése miatt – biztonságpolitikai tényezők is motiválják akkor, amikor Aszaddal szemben visszafogottabb retorikát alkalmaz. A török területeket ért szír tűzérségi támadás fényében érthető a ciprusi aggodalom, annál is inkább, mert a 2013. szeptemberi amerikai fegyvercsörtetés időszakában komolyan felmerült az Akrotiri brit légibázis igénybevételének lehetősége is. Bár ettől a brit vezetés ciprusi kérésre elállt⁵⁴, mégis valószínűleg nem a véletlen műve volt, hogy szeptember elején egy szír Szu-24-es vadászgép demonstratív jelleggel Ciprus irányában belépett a nemzetközi légtérbe, s csak két brit Typhoon és két török F-16-os levegőbe emelkedése után tért vissza szír területre.⁵⁵

⁴⁹ "Lebanon Government Moves to From Petroleum Administration, Launch Licensing Round". *Near Eastern Energy Associates*, 2012 január 8. <http://www.neeas.net/Articles/files/36b36f184af202157d74094e486f0baf-16.html>, internetről letöltve: 2013. szeptember 29.

⁵⁰ "Geopolitics in the Eastern Mediterranean: A Cypriot perspective". *The Brookings Institution*, 2013 május 9. 14. o. <http://www.brookings.edu/events/2013/05/09-cyprus-kasoulides>, internetről letöltve: 2013. október 1.

⁵¹ "Russian ambassador thanks Cyprus for support to Russian initiative on Syria". *Famagusta Gazette*, 2013. szeptember 17. <http://famagusta-gazette.com/russian-ambassador-thanks-cyprus-for-support-to-russian-initiative-on-syri-p20619-69.htm>, internetről letöltve: 2013. október 1.

⁵² Gürel – Mullen – Tzimitras: i.m. 6. o.

⁵³ Joel Bainerman: "The wars being fought over natural gas". *Cyprus Mail*, 2013. szeptember 28. <http://cyprus-mail.com/2013/09/28/the-wars-being-fought-over-natural-gas/>, internetről letöltve: 2013. október 11.

⁵⁴ "Cyprus does not expect UK base to play major role in Syria action". *Cyprus Mail*, 2013 augusztus 27. <http://cyprus-mail.com/2013/08/27/cyprus-does-not-expect-uk-base-to-play-major-in-syria-action/>, internetről letöltve: 2013. október 6.

⁵⁵ Yitzhak Benhorin: "Syria sends fighter jets to Cyprus". *YNETNEWS*, 2013 szeptember 9. <http://www.ynetnews.com/articles/0.7340.L-4427330.00.html>, internetről letöltve: 2013. október 1.

Törökország

A görög ciprióta-török külkapcsolatokat – Ciprus északi részének okkupációjából adódó problémák mellett – elsősorban az a tény határozza meg, hogy a Ciprusi Köztársaság létét Ankara 1964 óta vitatja. Ez jelentős súllyal nehezedik rá a földközi-tengeri gázfeltárások kérdésére, mivel a török fél az általa el nem ismert állam KGÖ-eit sem tartja elfogadhatónak. (Lásd: 2. Ábra) A 2010-ben induló ciprusi próbafúrások tulajdonképpen Törökországban nagyobb felzúdulást keltettek, mint észak-Cipruson, Ankara ugyanis nemcsak a török ciprióta, de a török érdekeket is sérülni látta. A török aggályoknak tényleges súlyt a török haditengerészet adott, amikor annak néhány egysége demonstratív jelleggel 2011 szeptemberében váratlanul megjelent a Noble Energy fúrótornya környékén.⁵⁶ A látványos erőfitogtatás ellenére azonban Ankara nem sokat tudott tenni a fúrások megállítására érdekében, hiszen a görög ciprióta diplomácia taktikázása révén időközben Washington is a gázkincsért folytatott küzdelem részesévé vált. Törökország emiatt ugyan a Ciprustól délre eső vizeken visszavonulót fűjt, északon azonban óriási sajtóvisszhanggal kísérve maga is önálló kutatásokba kezdett⁵⁷, sőt 2011 szeptemberében delimitációs egyezményt kötött az 'Észak-Ciprusi Török Köztársasággal'.⁵⁸ A területi felosztás teljes egészében a török elképzeléseknek megfelelően alakult, Ankara ellenőrzése alá nagyobb tengerfelületeket juttatva, tehát korántsem középvonallal oldva meg a problémát. Az észak-ciprusi offshore területre ezt követően – nem meglepően – szintén a török olaj és gázipari vállalat, a TPAO nyert koncessziós jogokat, amely a román Sonnat-al közösen 2013 novemberére már az első fúróplatformot is a Kyrenia környéki vizekre vontatta.⁵⁹ Bár a Jupiter elnevezésű fúróállomást a török ciprióta sajtó előszeretettel hozza versenyhelyzetbe a déli Afroditével, azonban megjegyzendő, hogy az északi kutatófúrások eredményességét homályos utalásoktól eltekintve semmi sem támasztja alá. Jelenleg az északi területeken történő feltárásokkal kapcsolatban tehát annyi jelenthető ki biztosan, hogy TPAO a török felségterületek mellett az észak-ciprusi vizeken – pl. Kyrenia és Famagusta környékén – is intenzív kutatómunkát végez.

Erre tulajdonképpen jó oka is van Ankarának, hiszen – ahogyan az 1. táblázat adatsorai mutatják – míg földgázfogyasztásban 2012-ben a világon a 22. helyen állt, addig az importált gázmennyiség – amelynek nagy része Oroszországból érkezik – tekintetében 2010-ben már a 9. helyen.⁶⁰ Az ország nem áll jól az offshore lelőhelyek tekintetében sem, hiszen fekete-tengeri gázmezőinek tartalma annyira csekély, hogy a török partnerekkel konzorciumban fúró ExxonMobil már ki is szállt az üzletből.⁶¹ Mivel az Antalya, Mersin és Iskerendum környéki földközi-tengeri fúrások eddig komoly sikert még nem hoztak, ezért egyelőre úgy tűnik, hogy Törökország nagyobb mennyiségben csak palagázzal rendelkezik. Bár a törökök nagy

⁵⁶ "Noble Energy Moves Rig into Cyprus Block 12 under Watch of Turkish Navy". *NEEAS*, 2011 november 17. <http://www.neeas.net/Articles/files/bd95cdc403f5a920c2f970a6e27f8485-12.html>, internetről letöltve: 2013. október 1.

⁵⁷ "Cyprus gas race heats up". *Hurriyet*, 2011 szeptember 23. <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=cyprus-gas-race-heats-up-2011-09-23>, internetről letöltve: 2013. október 1.

⁵⁸ "Aphrodite's Gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?". 11. o.

⁵⁹ "Drilling platform arrives off north Cyprus coast". *Cyprus Gas News*, 2013. November 26. <http://www.cyprusgasnews.com/archives/3737>, internetről letöltve: 2014. január 16.

⁶⁰ Forrás: Index Mundi: http://www.indexmundi.com/turkey/natural_gas_consumption.html; http://www.indexmundi.com/turkey/natural_gas_imports.html, internetről letöltve: 2013. október 3.

⁶¹ Gürel – Mullen – Tzimitras: i.m. 6. o.

reményeket fűznek az egyes vélemények szerint 10, mások szerint 40 évre elegendő palagáznak⁶², mindazonáltal megjegyzendő, hogy a repesztéses kitermelési technikának köszönhetően Ankara is hasonló pénzügyi és környezeti problémákkal találja szemben magát, mint Budapest az európai összehasonlításban is szignifikáns makói mező esetében.

Ahogy korábban említettük, a földgázéhség – az egyéb bilaterális problémákat is figyelembe véve – természetesen magyarázó tényezője a ciprusi gázfeltárásokra adott török válaszoknak. Törökország ugyanis a török ciprióták kitermelési jogának hangoztatása mellett a dél-Ciprus KGÖ-einek határát is vitatja, elsősorban saját területei, valamint Egyiptom, és Libanon esetében. A ciprusi-török és a ciprusi-egyiptomi határ esetében Törökország figyelmen kívül hagyja az UNCLOS-III nemzetközi normáit (amit egyébként nem is írt alá), arra hivatkozva, hogy azokban az esetekben, ahol sziget és szárazföldi területek KGÖ-ei találkoznak, ott az elhatároláskor a szárazföld kontinentális talapzatát kell előnyben részesíteni, mivel a szigetállamok tenger alatti, külső pereme csak egy, a szárazföldi kontinentális talapzatba ékelődő enklávéként értelmezhető.⁶³ A török elképzelések használatával a ciprusi KGÖ nagysága – legalábbis a nyugati zónában – jelentősen leredukálódna, míg Törökország és Egyiptom – egymás szomszédjává válva – óriási tengerfelületekre tehetné rá a kezét.

A török követelések kommentálása nélkül, de meg kell jegyeznünk, hogy Törökország nem rendelkezik egységes delimitációs politikával, az Égei-, Fekete-, és Földközi-tengeren más és más mértékskálákat alkalmaz. Ez azonban nem tántorítja el attól, hogy a dél-Ciprus által felosztott blokkok fúrását illegálisnak tekintse. Mi több, 2012 júliusában Ankara 15 ország olajtársaságát fenyegette meg, hogy amennyiben részt vesznek a vitatott területek kitermelési jogáért folytatott ciprusi tenderen, úgy a török energiaszektorban automatikusan tiltólistára kerülnek.⁶⁴ Bár a török fenyegetéseket nem sokan vették komolyan, mindazonáltal a ciprusi kormány visszafogottságát jellemzi, hogy a vitatott blokkokban végül nem hirdetett győztest.

Fenti rövid – és korántsem teljes – összefoglalásból kitűnhet, hogy Törökország és Ciprus érdekei a gázkitermelés szempontjából nem feltétlenül egyeznek meg. Fontos azonban kiemelni, hogy amennyiben Nicosia és Moszkva törekvései összhangban állnak a közel-keleti gáz európai értékesítésének blokkolása kérdésében, addig a Nicosia és Ankara céljai megegyeznek az orosz földgáz egyeduralmának visszaszorítása esetében. A török külpolitikában ugyanis fontos szerepet játszik az orosz energiafüggés megszüntetése, amely kapcsán Ankara energetikai csomóponttá kíván válni Európa és a Kaukázus, valamint a Közel-Kelet között, ezzel egyrészt saját energiaéhségét orvosolva, másrészt – Európával és Oroszországgal szembeni – geopolitikai hatalmát növelve. Nem véletlen tehát, hogy a meglévő Baku-Tsibili-Ersurum vezeték és a Kék Áramlat mellett Ankara részt vesz a Nabucco; a TANAP; az azeri-török-görög-olasz Interconnector; és a Katart Törökországgal összekötni tervező földgázvezeték tervezési és kivitelezési projektjeiben is.

A korábbiakban láttuk ugyanakkor, hogy Ciprus – és Izrael – legkézenfekvőbb felvásárló partnere Törökország lehetne, a magától értetődő üzlet megvalósulását azonban – a

⁶² "Shale gas reserves 'enough for 40 years'. *Hurriyet*, 2013 március 6.

<http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nid=42413>, internetről letöltve: 2013. október 1.

⁶³ Gürel – Mullen – Tzimitras: i.m. 26-29. o.

⁶⁴ Uo. 72.

befektetőket is elijesztő – ciprusi megosztottság egyelőre kizárja. Nem lebecsülendő ugyanakkor a megegyezés lehetősége sem, sokan ugyanis a gáz felfedezésében nemcsak a ciprusi konfliktus elmélyülését, de akár a vitás kérdések rendezésének lehetőségét is látják.⁶⁵ Ennek a negatív fordulatok ellenére azért is van némi realitása, mert a török ciprióták – az Annan-terv és az uniós csatlakozás lehetőségének elvesztése óta először (és anyagi megfontolások alapján) – érdekelté váltak a sziget belső problémáinak megoldásában.⁶⁶ Kérdés azonban, hogy a görög ciprióták – az EU csatlakozáshoz hasonlóan – ismételten egyedül kívánják-e kihasználni a nagy haszonnal kecsegtető lehetőségeket, vagy valóban igazak azok a politikai szólamok, amelyek az exportjövendők megosztására vonatkoznak. A ciprusi görögök esetében ugyanis az a paradox helyzet áll fenn, hogy míg az 1970-es évek végén, és az 1980-as évek elején még valóban érdekelték voltak az újraegyesítésben, addig ez az igény mára politikai, de főként gazdasági értelemben erodálódott, sőt utóbbi – a re-unifikáció költségeit és az északi gazdaság szükséges felzárkóztatását figyelembe véve – kifejezetten előnytelennek lehetté vált. Ezen változtathatna ugyanakkor a déli földgázincs és maga a geopolitikai helyzet is, Törökország ugyanis jól láthatóan a ciprusi rendezéshez szeretné kötni az Afrodité kitermelésének hallgatólagos elfogadását.⁶⁷ Ankarának természetesen erre több oka is van, kiemelendő ezek közül, hogy Törökország számára észak-Ciprus mára már nemcsak nacionalista expanziós szükségletet és veszélyes biztonságpolitikai tényezőt jelent, de egy feneketlen pénznyelőt is, amely belpolitikai fronton megosztottságot, külpolitikai téren pedig kifejezett hátrányt okoz.⁶⁸ Ez persze nem azt jelenti, hogy Ankara geopolitikai céljai keresztülvitele nélkül lemondana a sziget északi részéről, sokkal inkább azt, hogy a görög ciprióták pénzügyi válságát kihasználva egy török és török ciprióta szempontból is előnyös megoldást próbálhat kieszközölni. Miután Nicosia jól láthatóan az erőpolitikából nem kér – s emellett izraeli, olasz, és francia katonai megállapodásokkal erősíti pozícióit⁶⁹ –, a török fél elsősorban diplomáciai eszközökkel, valamint az északi vizeken történő látványos manőverekkel próbálja a görög cipriótákat dél-Ciprus pénzügyi helyzetének tartatlanságáról és a török felvásárló erő nélkülözhetetlenségéről meggyőzni. Ebben „virtuális” szövetségest Izraelben talál, aki biztonságpolitikai és gazdasági szempontokból is érdekelt a kiegyezésben.⁷⁰

Görögország

A görög–ciprusi kapcsolatok köztudott szívélyességét jelen tanulmányban hosszan tárgyalni szükségtelen, meg kell azonban jegyezni, hogy Athén térségben betöltött külpolitikai súlya gazdasági válságának eskalálódásával párhuzamosan csökkent. A Ciprusi Köztársaság

⁶⁵ "Aphrodite's Gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?". 16-17. o.

⁶⁶ Micheal Emerson: "Fishing for Gas and more in Cypriot Waters". *Global Turkey in Europe*, 2012. július. 6. o. <http://ipc.sabanciuniv.edu/en/wp-content/uploads/2012/07/GlobalTurkeyinEurope3.pdf>, internetről letöltve: 2014. január 16.

⁶⁷ Lektori megállapítás.

⁶⁸ Kivanc Ulusoy: "The Europeanization of Turkey and its impact on the Cyprus problem." *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol. 10. No. 3 (2008), 313-315. o.

⁶⁹ Rem Korteweg: "Gas on troubled waters?". *Centre for European Reform*, 2014. január 13. <http://www.cer.org.uk/insights/gas-troubled-waters>, internetről letöltve: 2014. január 16.

⁷⁰ Hugh Pope: "Israel's plan to bring Cyprus and Turkey together". *International Crisis Group*, 2013. szeptember 17. <http://www.crisisgroupblogs.org/eu-turkey-cyprus/2013/09/17/israels-plan-to-bring-cyprus-and-turkey-together/>, internetről letöltve: 2014. január 16.

feletti patrónusi szerepet ugyan megtartotta, Nicosia azonban a legtöbb fajsúlyos kérdésben már sokkal inkább számíthat Brüsszel segítségére, mint a törökökkel több kérdésben amúgy is kiegészítő Athénra. A pán-görög együttműködés azonban továbbra is fennmaradt, amelyet energetikai kérdésekben is próbálnak összeegyeztetni. Fontos eleme ennek az együttműködésnek, hogy Athén és Nicosia is gazdasági válságának enyhítésének lehetőségét látja a földgázkincsben, amely törekvéshez a szövetségeseket kereső Izraelben a korábban már kifejtett módon partnert is találtak. Görögország ebben a vonatkozásban elsősorban a híd szerepét kívánja betölteni Európa és a kelet-mediterrán gázmezők között, saját feltárásai ugyanis egyelőre számottevő eredményt nem hoztak. Bár a prinosi, észak-prinosi, dél-kavalai, és az Epsilon olajmezők kitermelése által csökkent Görögország energiaéhsége, az exportlehetőségek azonban még annak ellenére nem tisztáztak, hogy fokozott ütemű feltárások folynak a Jón- és a Kréti-tengeren, valamint a dél-ékei térségben.⁷¹ Jól látható tehát, hogy Görögország az izraeli-ciprusi-görög energiatengelyben való részvételével nem pusztán a pán-görög érdekeket védi, de az energiahíd szerepének elnyerésével energiaéhségét a törökországi elképzelésekhez hasonló módon kívánja orvosolni. A korábban tárgyalt exporthatékonysági adatokból azonban az látszik, hogy Görögország diplomáciai erőfeszítései ellenére – legalábbis addig, amíg offshore feltárásai sikerrel nem járnak – egyelőre kimarad a kelet-mediterrán gázüzletből, a ciprusi-görög gázvezeték tervét ugyanis már a ciprusiak és az izraeliek sem támogatják, a görög kezdeményezésű EuroAsia Interconnector tervezetét pedig a racionálisabb LNG terminál opciója írta felül.⁷²

Európai Unió

Végezetül szükséges néhány mondatban az európai reakciókra is kitérnünk, annak ellenére, hogy ezek csak jelenleg formálódnak, s egységes álláspont egyelőre nem alakult ki. Összességében elmondható, hogy az Európai Unió rendkívül visszafogottan értékeli a ciprusi gázfeltárások eddigi eredményeit, a bizonyított földgázkészletet pedig – az európai gázellátás szempontjából – kevésnek tartja. Utóbbi lehet az oka annak, hogy egyes európai elemzők a rendkívül költséges LNG terminál felépítését „csupán” 141bcm gáz kitermelése miatt feleslegesnek tartják⁷³, s hogy ennek megfelelően egyelőre az EEPR (European Energy Programme for Recovery) és az EKB (Európai Központi Bank) is csak – a LNG terminál összköltségeihez képest – szerény összegeket emlegetett az építési költségek finanszírozása kapcsán.⁷⁴ Bár a sziget gázkészletei egyelőre nem szerepelnek a rövid és középtávú energiabiztonságot felvázoló terveiben, Brüsszel ugyanakkor figyelemmel kíséri az események alakulását, s mind a ciprusi, mind a törökországi és izraeli gáz és energiaügyi szektorral külön kontaktcsoport révén tarja a kapcsolatot.⁷⁵ Erre a tulajdonképpen meg is van az oka, hiszen a

⁷¹ Péter Kacziba: Gas and Oil Disputes between Greeks and Turks. In: Ilona Pálné Kovács – László Kákai (szerk.): *Ten Public Policy Studies*. Political Studies of Pécs VIII, 2013. 75-90. o., 80-81. o.

⁷² Lásd: EuroAsia Interconnector: <http://www.euroasia-interconnector.com/>

⁷³ Karafillis Giannoulis: “EIB will support the Cypriot gas project”. *New Europe*, 2013. május 05. <http://www.neurope.eu/article/eib-will-support-cypriot-gas-project>, internetről letöltve: 2014. január 16.

⁷⁴ “Data on the budgetary and technical implementation of the European energy Programme for Recovery”, *EEPR*, 2013 June. 7. o. http://ec.europa.eu/energy/eepr/doc/swd_2013_458.pdf, internetről letöltve: 2014. január 14.

⁷⁵ Michael Koehler: “Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean: Implications for the European Union”. 2. o

2050-re előirányzott uniós energetikai tervzet⁷⁶ a gáznak továbbra is fontos szerepet szán, ugyanakkor az eddigi nagymértékű orosz, norvég, algériai függőséggel szemben a diverzifikációt támogatja.⁷⁷ Ebben – ahogyan korábban is említettük – a ciprusi és izraeli földgáz is szerepet játszhat, hiszen – a volt dél-ciprusi kereskedelmi, turisztikai, és ipari miniszter szavaival élve – „a ciprusi földgáz természetes piaca az unió lenne.”⁷⁸ Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az EU visszafogottságát a térség geopolitikai helyzete is befolyásolja, nyilvánvaló ugyanis, hogy Törökországgal nem feltétlenül érné meg ujjat húzni az európai értelemben szerénynek nevezhető ciprusi gázkészletek miatt. Épp ellenkezőleg, Brüsszel mindenképpen a térség stabilitásában érdekelt, amely azonban nemcsak politikai, de gazdasági biztonságot is takar. Emiatt természetesen fontos a ciprusi földgázban rejlő lehetőségek kihasználása, hiszen ennek kapcsán az EU egyik tagországának megteremthető a belső energiabiztonsága és esetleg gazdasági nehézségei is orvosolhatóak.⁷⁹ Utóbbiak valószínűleg szerepet játszottak abban, hogy KGÖ-ek kapcsán kirobbant dél-ciprusi- török vitában Brüsszel és az unió tagállamai teljes mellszélességgel Nicosia mellett álltak ki, s Törökországot többször is – az Ankara által egyébként alá sem írt – nemzetközi egyezmények (Pl. UNCLOS) tiszteletben tartására szólították fel.⁸⁰

Amíg az EU összegzésében véve egyelőre kevésbé involválódott a kelet-mediterrán gázkérdésben, addig egyes tagállamok egyre nagyobb érdeklődést mutatnak a ciprusi gázüzlet iránt. Ez jól látszik a második licenctenderen indult cégek listájából, ahol az uniós országokat a francia TOTAL, a brit Premier Oil-Vitol konzorcium, és a Capricorn Oil, az olasz ENI, ENEL, és az Edison International, valamint a holland Orange NASSAU Energie is képviselte.⁸¹ Emellett a német hajózási társaságok egyre nagyobb érdeklődése Ciprus iránt egyben azt is jelzi, hogy Nicosia a gázüzlet egyéb jellegű infrastrukturális és logisztikai problémáinak megoldásában is számíthat az európai befektetőkre.⁸²

Következtetések

A közelmúlt kelet-mediterrán gázfeltárásai új fejezetet nyitottak az amúgy is kiterjedt problémahalmazzal rendelkező térség geopolitikai történetében. Új ellentétek és szövetségek jöttek létre, amelyek egyelőre komolyabb konfliktushoz ugyan nem vezettek, azonban egyre inkább meghatározzák a térség diplomáciai egyezkedéseit. Ciprus – a feltárások melletti elkötelezettsége, Európai Unió tagsága, valamint az arab-izraeli konfliktusban betöltött semlegessége miatt – ezeknek a tárgyalásoknak központi szereplője, amelyet csak erősít, hogy földrajzi elhelyezkedése révén kedvező bázisterületként szolgálhat a gázexport költségcsökkentési elképzeléseinek kivitelezésében. A ciprusi földgázkincs regionális szerepét ugyanakkor üzleti megfontolások mellett egyéb tényezők is felértékelik. Az egyik legfontosabb

⁷⁶ Lásd: Energy Roadmap 2050: http://ec.europa.eu/energy/energy2020/roadmap/index_en.htm.

⁷⁷ Tagliapietra: i. m. 23. o.

⁷⁸ "Aphrodite's Gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?". 16. o.

⁷⁹ Michael Koehler: "Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean: Implications for the European Union". 2. o.

⁸⁰ "Aphrodite's Gift: Can Cypriot gas power a new dialogue?". 9. o.

⁸¹ "List of Companies which Expressed Interest in the 2nd Licensing Round Offshore Cyprus".

⁸² "Germany interested in shipping cooperation with Cyprus". *Cyprus Gas News*, 2013. augusztus 12. <http://www.cyprusgasnews.com/archives/3153>, internetről letöltve 2014. január 5.

ilyen elem, hogy a gazdasági válságtól sújtott szigetországban a csökkenő energiaárak és a jövőbeli exportbevételek a jövőben rendkívüli horderővel bírhatnak. Szintén számottevő, hogy Ciprus az EU gázellátása és a többször említett orosz függés enyhítése szempontjából már most is szignifikáns mennyiségű földgázzal rendelkezik, amely Európa függőségének diverzifikációjában nagy szerepet játszhat. Regionális szempontból ugyancsak meghatározó, hogy Nicosia EU tagként Izraellel partnerségi szövetségben próbálja alakítani a térség gázüzletének technikai kivitelezését, amelyben diplomáciai taktikázása révén az orosz és amerikai érdekeket egyszerre felhasználva és egymás ellen kijátszva nemcsak a washingtoni vagy moszkvai egyoldalú befolyás elburjánzását akadályozza meg, de utóbbi két nagyhatalmi szereplő bevonásával Törökországot is távol tartja gázüzletétől. A Ciprusi Köztársaság ugyanakkor uniós csatlakozása óta egyértelműen európai nagykövetségként lép fel a térségben, amely törekvés nemcsak új és régi rezsimek legitimációjának lebegtetésében érhető tetten, de abban is, hogy Nicosia számos bilaterális problémáját europánizálni próbálja. Utóbbi a gázvita kapcsán is megjelent, azonban átütő sikerrel Törökország geopolitikai súlya, és a ciprusi földgázkészletek nagyságának viszonylagossága miatt nem járt. Ebből kifolyólag Ciprus geopolitikai befolyása a feltárások következtében csak regionális szempontból (Lásd: 1. ábra) értékelődött fel: ugyan a sziget déli kormányzata a Kelet-Mediterráneum etnikai, vallási, politikai stb. konfliktusokkal terhelt geopolitikai terében – földgázkincséből és sajátos szövetségi rendszeréből adódóan – katalizátori szerepet tölt be, s térség fontos – de természetesen viszonylagos – geopolitikai faktorává vált, ugyanakkor az Európai Unió nyugati erőközpontját lényegileg továbbra sem tudja befolyásolni.